

UDC 636.09:343.983

The procedure of conducting an animal's corpse forensic veterinary examination in the dissecting room of specialized expert institution

I. V. Yatsenko, R. H. Kazantsev

Kharkiv State Zooveterinary Academy, Ukraine

Article info

Received 12.04.2021
Received in revised form
18.05.2021

Accepted
25.05.2021

Kharkiv State
Zooveterinary Academy
1, Academichna Str.,
Mala Danylivka,
Kharkiv district,
Kharkiv region, Ukraine,
62341

E-mail:
yacenko-1971@ukr.net

Yatsenko, I. V., & Kazantsev, R. H. (2021). The procedure of conducting an animal's corpse forensic veterinary examination in the dissecting room of specialized expert institution. *Veterinary Science, Technologies of Animal Husbandry and Nature Management*, 7, 179-191, DOI: 10.31890/vttp.2021.07.28.

The article formulates a conducting of an animal's corpse forensic veterinary examination. It is shown, that an animal corpse forensic veterinary examination is carried out by an expert through its forensic veterinary study in the following sequence: familiarization with the appointment of the examination procedural document and with other materials attached to it (a copy of the accident scene inspection protocol, disease history, etc.); planning of the examination; external and internal corpse examination, organs and tissues reserving for laboratory research; comprehensive assessment of the corpse examination results, basis of the obtained laboratory data, the provided case materials and the veterinary documentation; planning the results with answers to the questions that were put to the expert's permission; the forming of expert's conclusion.

The subjects of animal corpses forensic veterinary examination are veterinarians who have higher veterinary education. They have been trained in forensic veterinary examination in the expert specialty 18.1 "Veterinary research" and have a forensic veterinary expert qualification. In the absence of such expert, a forensic veterinary examination can be carried out by any veterinarians, as well as by forensic veterinary medicine teachers of higher education institutions departments (courses), who are competent in this veterinary activity field.

The forensic veterinary examination objects are the corpses (corpse fragments) of animals with violent, sudden or under unclear circumstance death, including victims of ill-treatment and the homeless animal corpses.

Most often an animal's corpse forensic veterinary examination is performed in the expert institution dissecting room. Responsibility for the animal's corpse delivery to the dissecting room is assigned to the person, who is appointed for this examination.

The animal's corpse postmortem changes, which are associated with the decomposition development, the impact of other environmental factors cannot be refusal grounds for accepting the animal corpse in the dissecting room and to perform a forensic veterinary examination.

In case of an animal death as a result of veterinary care improper provision, which was manifested in the anatomical integrity of tissues, organs or individual parts of the body disorder, and their functions disturbance, as a result of which death occurred, an animal's corpse forensic veterinary examination is carried out by at least two people expert commission. The corpse examination can be initiated only after early cadaveric attribute manifestation (cooling, cadaveric spot, rigor mortis).

The occurrence of the animal death and the occurrence of life-threatening conditions must be in a causal relationship with the dangers to its life harm health infliction, and such a relationship cannot be accidental.

After examination dismembered corpses parts should be stored in a sealed glass or metal container with a 10% formalin solution or in Ratnevsky liquid. After the animal's corpse forensic veterinary examination, it is placed in a cadaver storage facility until the issue of subsequent actions with it is resolved – cremation or return to the authorized person.

If during an animal's corpse forensic veterinary examination a different injuries origin was identified, an expert determines which injury instrument could have caused each of them. If the damage has a different prescription, an expert indicates the frequency, non-

timing and sequence of the application, indicates the timing of causing each of the damage, sets the severity of them.

All received information in the expert opinion or in the conclusion of the expert study should be described.

The conclusions of the expert opinion should be an objective animal's corpse forensic veterinary examination analysis. It must be detailed and scientifically sound.

It is proved, that the developed procedure of animal corpses forensic veterinary examination conducting can have a positive effectiveness and forensic veterinary examination efficiency, providing a reasonable and objective in a categorical form concerning the animal death causes conclusion.

Key words: forensic veterinary examination, animal carcass, examination procedure conducting, forensic veterinary autopsy.

Порядок проведения судебно-ветеринарной экспертизы трупов животных в секционном зале специализированного экспертного учреждения

И. В. Яценко, Р. Г. Казанцев

Харьковская государственная зооветеринарная академия, Украина

В работе сформулирован порядок проведения судебно-ветеринарной экспертизы трупа животного. Показано, что судебно-ветеринарная экспертиза трупа животного проводится экспертом путем его судебно-ветеринарного исследования в такой последовательности: ознакомление с процессуальным документом о назначении экспертизы и с другими приложенными к нему материалами (копией протокола осмотра места происшествия, историей болезни и т.п.); составление плана проведения экспертизы; внешнее и внутреннее исследование трупа, изъятие органов и тканей для лабораторных исследований; комплексная оценка результатов исследования трупа на основании полученных лабораторных данных, предоставленных материалов дела и ветеринарной документации; составление итогов с ответами на вопросы, которые были поставлены на разрешение эксперта; оформление заключения эксперта.

Субъектами выполнения судебно-ветеринарной экспертизы трупов животных являются врачи ветеринарной медицины, имеющие высшее ветеринарное образование, прошли подготовку по судебно-ветеринарной экспертизе по экспертной специальности 18.1 «Ветеринарные исследования» и имеют квалификацию судебно-ветеринарного эксперта. В случае отсутствия такого эксперта, судебно-ветеринарная экспертиза может быть проведена любым врачом ветеринарной медицины, а также преподавателями кафедр (курсов) судебной ветеринарной медицины высших учебных заведений, которые являются компетентными в этой сфере ветеринарной деятельности.

Объектами судебно-ветеринарной экспертизы являются трупы (фрагменты трупов) животных, смерть которых была насильственной, внезапной или при невыясненных обстоятельствах, в т.ч. пострадавших от жестокого обращения, а также трупы бездомных животных.

Чаще всего судебно-ветеринарная экспертиза трупа животного выполняется в секционной зале экспертного учреждения. Ответственность за доставку трупа животного в секционную залу возлагается на лицо, которое назначило эту экспертизу.

Посмертные изменения в трупе животного, связанные с развитием разложения, повреждения животными, влиянием других факторов внешней среды и т.д., не могут быть основанием для отказа в принятии трупа животного в секционный зал и выполнения судебно-ветеринарной экспертизы.

В случае смерти животного в результате предоставления ему ненадлежащей ветеринарной помощи, в виде нарушения анатомической целостности тканей, органов или отдельных участков тела и нарушении их функций, в результате которой наступила смерть, судебно-ветеринарная экспертиза трупа животного проводится исключительно комиссией экспертов в составе не менее двух человек. Экспертиза трупа может быть начата только после проявления ранних трупных явлений (охлаждение, трупные пятна, трупное окоченение).

Наступление смерти животного и возникновение угрожающих жизни состояний должны находиться в причинно-следственной связи с причинением вреда здоровью, опасного для его жизни, а также такая связь не может носить случайный характер.

Части расчлененных трупов после исследования должны храниться в 10 % растворе формалина или в жидкости Ратневского в опечатанной стеклянной или металлической посуде. После судебно-ветеринарного исследования трупа животного его помещают в трупохранилище до решения вопроса о последующих действиях с ним – кремация или возврат уполномоченному лицу, которое назначило судебно-ветеринарную экспертизу.

Если во время судебно-ветеринарного исследования трупа животного эксперт обнаруживает различное происхождение телесных повреждений, он устанавливает, каким орудием травмы могло быть причинено каждое из них. Если повреждения имеют разную давность, обозначают неоднократность, одновременность и последовательность их нанесения, указываются сроки причинения каждого из повреждений, устанавливается степень тяжести каждого из них.

Все полученные сведения отражаются в заключении эксперта или в заключении экспертного исследования.

Итоги в заключении эксперта должны быть результатом анализа объективных сведений, установленных при проведении судебно-ветеринарного исследования трупа животного. Они должны быть подробными и научно обоснованными.

Доказано, что разработанный порядок проведения судебно-ветеринарной экспертизы трупов животных способен положительно повлиять на эффективность проведения и результативность судебно-ветеринарной экспертизы, предоставление обоснованного и объективного заключения в категорической форме о причинах смерти животного.

Ключевые слова: *судебно-ветеринарная экспертиза, труп животного, порядок проведения экспертизы, судебно-ветеринарное вскрытие.*

Порядок проведения судебно-ветеринарной экспертизы трупів тварин в секційній залі спеціалізованої експертної установи

І. В. Яценко, Р. Г. Казанцев

Харківська державна зооветеринарна академія, Україна

В роботі сформульовано порядок проведення судебно-ветеринарної експертизи трупа тварини. Показано, що судебно-ветеринарна експертиза трупа тварини проводиться експертом шляхом його судово-ветеринарного дослідження у такій послідовності: ознайомлення з процесуальним документом про призначення експертизи та з іншими доданими до нього матеріалами (копією протоколу огляду місця події, історією хвороби тощо); складання плану проведення експертизи; зовнішнє та внутрішнє дослідження трупа, вилучення органів та тканин для лабораторних досліджень; комплексна оцінка результатів дослідження трупа на підставі отриманих лабораторних даних, наданих матеріалів справи та ветеринарної документації; складання підсумків з відповідями на питання, що були поставлені на вирішення експерта; оформлення висновку експерта.

Доведено, що розроблений порядок проведення судебно-ветеринарної експертизи трупів тварин здатний позитивно вплинути на ефективність проведення і результативність судебно-ветеринарної експертизи, надання обґрунтованого й об'єктивного висновку в категоричній формі щодо причин смерті тварини.

Ключові слова: *судово-ветеринарна експертиза, труп тварини, порядок проведення експертизи, судововетеринарний розтин.*

Вступ

Актуальність теми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Встановлення причини смерті тварини – одне із притань, яке ставиться слідчим, суддею чи дізнавачем на стадії досудового розслідування правопорушень, в тому числі й щодо жорстокого поводження з тваринами, в процесуальному документі про призначення судебно-ветеринарної експертизи (Byard, & Boardman, 2011; Rebollada-Merino, Barcena, Mayoral-Alegre, Garcia-Real, Dominguez, & Rodriguez-Bertos, 2020; Cooper, & Cooper, 1998; Arkow, 2015; Byard, Gilbert, & Kemper, 2001; Yatsenko, Parylovskiy, Kolomoiets, 2019). Так, юридична відповідальність за жорстоке поводження з тваринами в Україні передбачена ст. 299 Кримінального кодексу (Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5.04.2001 № 2341-III) та ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 №8073-X). Проте, смерть або каліцтво хребетної тварини є фактичною підставою для відповідальності за ст. 299 Кримінального кодексу України.

Для встановлення об'єктивної істини за справою та неупередженого розслідування цього правопорушення призначається судебно-ветеринарна експертиза, в т. ч. і трупа тварини, смерть якої настала від насильницької смерті. Саме вона забезпечує правосуддя незалежною, об'єктивною, неупередженою, кваліфікованою інформацією, що базується на новітніх досягненнях науки і техніки (Yatsenko, Zapara, & Zakhariev, 2018).

Судово-ветеринарна експертиза трупа тварини, у порівнянні з іншими об'єктами судово-ветеринарного дослідження, є найбільш складною, відповідальною і трудоміскою роботою та являє собою застосування наукових знань в галузі ветеринарної медицини щодо тварин, які загинули, для об'єктивних доказів у слідчому й судовому процесі (Yatsenko, & Derecha, 2019; Yatsenko, Zapara, Zakhariev, Skrypka, & Serdiukov, 2018).

Для досягнення цієї мети використовуються знання в галузі судової ветеринарної медицини, патологічної анатомії, патологічної фізіології, морфології, хірургії, терапії та інших ветеринарних наук, застосовуються спеціальні лабораторні (гістологічні, патоморфологічні, біолого-криміналістичні, токсикологічні, мікробіологічні тощо), апаратурні (рентгендіагностика, ультрасонографічна діагностика тощо) методи дослідження і, якщо необхідно, досліджується ветеринарна документація, матеріали справ (Mee, Cripps, & Jones, 1998; Grela et al., 2018; Bolliger, & Thali, 2015; Heng et al., 2009; Heng Teoh, & Sheikh-Omar, 2008; Martinez, Thali, & Schweitzer, 2015; Gwaltney-Brant, 2016; Nagy et al., 2015; Grela et al., 2020; Bolliger et al., 2010).

За таких правопорушень виключно судово-ветеринарний експерт повинен провести всебічне дослідження трупа тварини, встановити причину її загибелі, з'ясувати характер та механізм тілесних ушкоджень за конкретних обставин, а, відповідно, вказати на можливе знаряддя спричинення смельних ушкоджень, виявити причинно-наслідковий зв'язок між морфологічними ознаками ушкоджень і смертю тварини (de Siqueira, Cassiano, Landi, Marlet, & Maiorka, 2012; Tong, 2014).

Проте, об'єктивна і обґрунтована судебно-ветеринарна оцінка причин смерті тварини, є однією із непростих і мало досліджених проблем у ветеринарній медицині взагалі та судовій ветеринарній медицині, зокрема.

Підвищення ефективності судово-ветеринарної експертизи трупів тварин можливе шляхом формалізації процедури її проведення на практиці.

Отже, зважаючи на те, що нині в спеціальній науковій літературі не описана, не розроблена і не впроваджена в експертну діяльність спеціалізованих експертних установ методика і процедура організації й проведення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин, то підняте питання є актуальним для судово-ветеринарної експертизи і юриспруденції як з теоретичної, так і з практичної точки зору, а, отже, потребує її розроблення, обґрунтування, систематизації етапів і впровадження в експертну практику.

Мета роботи – сформулювати, систематизувати та обґрунтувати етапи процедури організації й проведення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин у спеціалізованій експертній установі.

Матеріал і методи дослідження

В роботі використано різні наукові методи, з урахуванням специфіки теми, мети і завдань дослідження, зокрема: діалектичний, формально-юридичний, системного аналізу, логіко-граматичний, моделювання.

Емпіричну базу дослідження становлять: аналіз висновків експерта за результатами судово-ветеринарних експертиз щодо жорстокого поводження з тваринами протягом 2010-2021 років, проведених в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса» МЮ України (м. Харків), а також в Бюро судово-ветеринарних досліджень Харківської державної зооветеринарної академії.

Робота є частиною наукових тем: «Теоретико-правові засади судово-ветеринарної експертизи тварин з ознаками жорстокого поводження з ними», яка виконується на базі кафедри ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії, державний реєстраційний номер – 0118U004677, а також «Розробка методики судово-ветеринарної експертизи трупів тварин», яка виконується на базі Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», державний реєстраційний номер – 0121U100299.

Результати та їх обговорення

Крім живих тварин, об'єктом судово-ветеринарної експертизи є трупи тварин чи їх фрагменти. Необхідність в їх дослідженні виникає в тому випадку, якщо тварини стали об'єктом скоєння правопорушень (рис. 1).

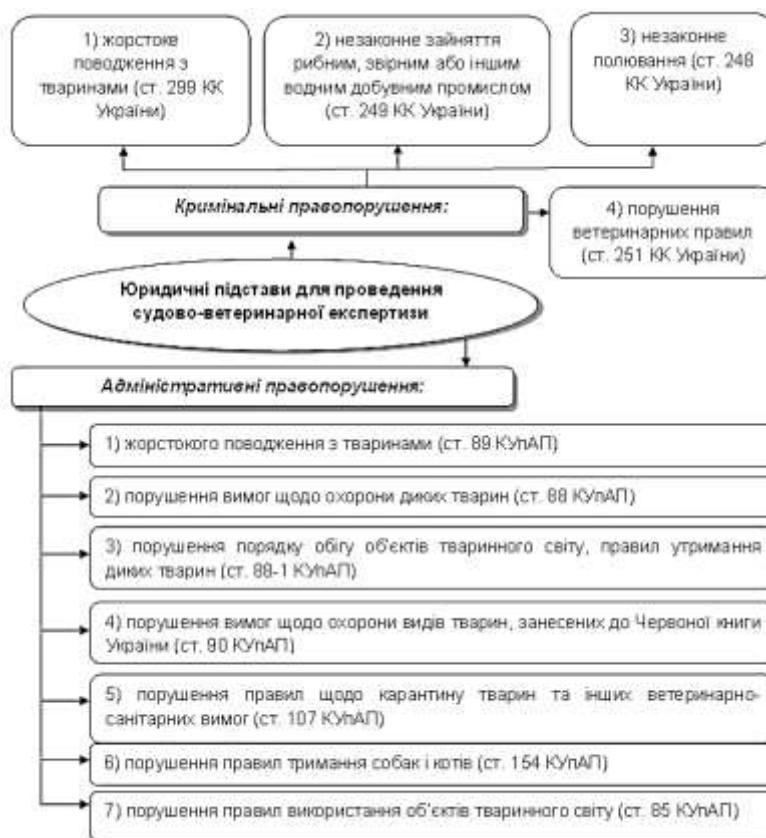

Рис. 1. Юридичні підстави для судово-ветеринарного дослідження трупа тварини

Судово-ветеринарний експерт досліджує трупи тварин, які загинули в результаті насильницької смерті від різних фізичних, хімічних, біологічних чинників; у разі підозри на насильницьку смерть; у разі смерті тварин у лікувальних закладах ветеринарної медицини як з установленим, так і неуставленим діагнозом; за наявності прийнятих слідчим органом скарг на неправильне лікування з винесенням постанови про призначення судово-ветеринарної експертизи; трупи тварин, котрі померли раптово; трупи тварин, належність яких не встановлена; ексгумовані та скелетовані трупи тварин, а також за інших випадків. Отже, метою судово-ветеринарного

дослідження трупа тварини є виключення насильницької смерті, не залежно від обставин справи, а також вирішення інших завдань в межах своїх компетенцій, а також за запитом органу чи особи, який (яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта.

Судово-ветеринарна експертиза трупа включає етапи: ознайомлення з процесуальним документом про її призначення (ухвалою слідчого судді, постановою слідчого чи дізнавача), вивчення матеріалів справи, повне судово-ветеринарне дослідження трупа тварини, укладання висновку судового експерта.

Дослідження трупа тварини включає процес ознайомлення з його реєстраційними даними, безпосередньо судово-ветеринарний розтин трупа тварини, відбір кусочків окремих органів та біологічних рідин для лабораторних досліджень, аналіз отриманих даних, установлення судово-ветеринарного діагнозу.

Правовий статус експерта, в т.ч. й судово-ветеринарного, регламентовані Кримінальним процесуальним кодексом України (Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, № 4651-VI), Законом України «Про судову експертизу» (Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy, 1994), «Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» (далі – «Інструкція», Instruktziia pro pryznachennia i provedennia sudovykh ekspertyz, 1998).

Судово-ветеринарний розтин трупа тварини унеможливорюється у разі підозри на гострозаразні інфекційні захворювання, в усіх інших випадках, навіть за наявності пізніх трупних змін, розтин проводиться.

Проведення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин здійснюється на основі юридичної та фактичної підстав. Юридичною підставою є процесуальний документ про призначення судово-ветеринарної експертизи (постанова слідчого чи дізнавача, або ухвала слідчого судді), а фактичною – фактичні дані (юридичний факт), котрі можуть бути досліджені судово-ветеринарним експертом і за результатами дослідження яких може бути надано висновок експерта.

Орган чи уповноважена особа, який (яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) судово-ветеринарного експерта надає в експертну установу разом із супровідним документом: процесуальний документ про призначення судово-ветеринарної експертизи, в якому зазначається вид тварини труп якої підлягає дослідженню, кличка, кому вона належала та інші відомості, матеріали провадження (протоколи огляду місця події, виписку з історії хвороби, якщо тварину до настання смерті лікували тощо), а також на дослідження доставляється труп тварини у пакуванні.

Якщо є необхідність провести дослідження трупа тварини до відкриття кримінального провадження для встановлення причини смерті чи з'ясувати інші питання, пов'язані із смертю тварини і вирішити питання про відкриття кримінального провадження, то така процедура виконується судово-ветеринарним експертом за письмовим зверненням органу дізнання чи слідства.

Судово-ветеринарна експертиза трупа тварини проводиться за процесуальним документом про призначення такої експертизи, складений уповноваженою на те особою чи органом, або згідно з договором з експертом чи експертною установою, укладений за письмовим зверненням особи у випадках, передбачених законом, що узгоджується з п.1.8 Інструкції. Результати проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини викладаються у висновку експерта якому надається порядковий номер.

Відповідно до п.1.8 «Інструкції», в інших випадках проводиться експертне дослідження, підставою для якого є договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовою заявою чи листом замовника, яким може бути юридична або фізична особа. Результати проведення експертних досліджень викладаються у висновку експерта.

Відповідно до п.4.1 «Інструкції» керівник експертної установи чи його заступник доручає проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини відповідному структурному підрозділу експертної установи.

Організовуючи проведення комплексної експертизи, відповідно до п.4.4 цієї ж Інструкції, керівник експертної установи доручає її проведення відповідним підрозділам експертної установи, зазначаючи, який з них є провідним. Керівник провідного підрозділу за погодженням з керівниками інших підрозділів утворює експертну комісію та призначає її голову.

Для виконання додаткової або повторної судово-ветеринарної експертизи, об'єктом якої є труп тварини, експертів надаються висновки експерта за результатами первинної експертизи, а також додаткові матеріали, що стосуються предмета експертизи, які були отримані після оформлення висновку експерта за результатами первинної експертизи, що узгоджується з п.3.6 «Інструкції».

Якщо проведення комплексної судово-ветеринарної експертизи трупа тварини доручено експертам кількох експертних установ, то у процесуальному документі про призначення експертизи зазначається, яка з них є провідною установою та організовує проведення експертизи. Об'єкти дослідження і матеріали справи направляються в експертну установу, яка визначена провідною, що відповідає п.3.7 «Інструкції».

Орган чи особа, який (яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу трупа тварини або залучив(ла) експерта в процесуальному документі про призначення експертизи може вказати персонально експерта, якому доручається проведення експертизи. Якщо в процесуальному документі відсутня вказівка на доручається проведення судово-ветеринарної експертизи конкретному експерту (експертам), то її розподіл здійснюється завідувачем лабораторії експертної установи, в якій проводяться судово-ветеринарна експертиза.

Судово-ветеринарна експертиза трупа тварини може проводитись одним експертом, проте у разі великого обсягу однієї експертизи, а також за первинної експертизи ексгумованого трупа, що раніше не піддавався розтину, у разі повторних експертиз тощо розтин може проводитись двома або більшою кількістю судово-ветеринарних експертів.

Відповідно до п.3.9 «Інструкції», якщо необхідно провести судово-ветеринарну експертизу або виконати експертне дослідження трупа тварини на місці події за його місцезнаходженням, уповноважена особа, яка призначила судово-ветеринарну експертизу, має забезпечити прибуття експерта, безперешкодний доступ до трупа тварини, а також створити належні умови для проведення експертизи, а за потреби викликати учасників процесу або інших осіб. Якщо особи, що викликалися не з'явилися без поважних причин, судово-ветеринарне дослідження трупа тварини проводиться без їх участі.

Якщо експерту для проведення судово-ветеринарної експертизи необхідні додаткові матеріали, то він про це заявляє органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта. У разі не виконання клопотання експерта протягом 45 календарних днів, він письмово повідомляє орган чи уповноважену особу, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта про неможливість надання висновку експерта, відповідно до п. 4.10 Інструкції.

Для проведення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин використовуються знання у галузі судової ветеринарної медицини та інших ветеринарних спеціальностей (хірургії, внутрішніх хвороб, репродуктології, епізоотології, паразитології тощо), застосовуються спеціальні інструментальні та лабораторні методи дослідження (гістологічні, ветеринарно-криміналістичні, токсикологічні, гістологічні, мікробіологічні, паразитологічні тощо) і, за необхідності, досліджується ветеринарна документація, матеріали справи.

Суб'єктами виконання судово-ветеринарної експертизи трупів тварин є лікарі ветеринарної медицини, які мають вищу ветеринарну освіту, пройшли підготовку з судово-ветеринарної експертизи за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження» та мають кваліфікацію судово-ветеринарного експерта. У разі відсутності такого експерта, судово-ветеринарна експертиза може бути проведена будь-яким лікарем ветеринарної медицини, а також викладачами кафедр закладів вищої освіти, котрі є компетентними в цій сфері ветеринарної діяльності.

Компетентність лікаря ветеринарної медицини у сфері судово-ветеринарної експертизи засвідчується наявністю у нього наукового ступеня з відповідної спеціальності, вченим званням за відповідною кафедрою, наявними науковими публікаціями, участю в науково-практичних форумах з судово-ветеринарної експертизи, досвідом практичної роботи щодо проведення судово-ветеринарної експертизи чи експертних досліджень.

Об'єктами судово-ветеринарної експертизи є частини трупів або трупи тварин, смерть яких настала за будь-якого виду насильницької смерті, в т.ч. постраждалих від жорстокого поводження (рис. 2). Судово-ветеринарному дослідженню підлягають трупи хребетних і безхребетних тварин, незалежно від: їх належності (приватна, державна, комунальна), умов мешкання (в неволі, природних ареалах), продуктивності (продуктивні, не продуктивні), місця утримання (домашні, агрофірм, дикі, зоопаркові, безпритульні), цілей використання (в кінематографічних, спортивних, видовищних заходах, експериментальних цілях), віку (молоді, зрілі, старі), статі (самці, самки), під час певних дій з ними (відтворення й розведення, утримання, годівля, використання, полювання, видовищні заходи, перевезення, підготовка до первинної переробки на бійнях чи інших м'ясопереробних підприємствах, проведення лабораторних досліджень, лікування, евтаназія) (Yatsenko, & Parylovskiy, 2020).

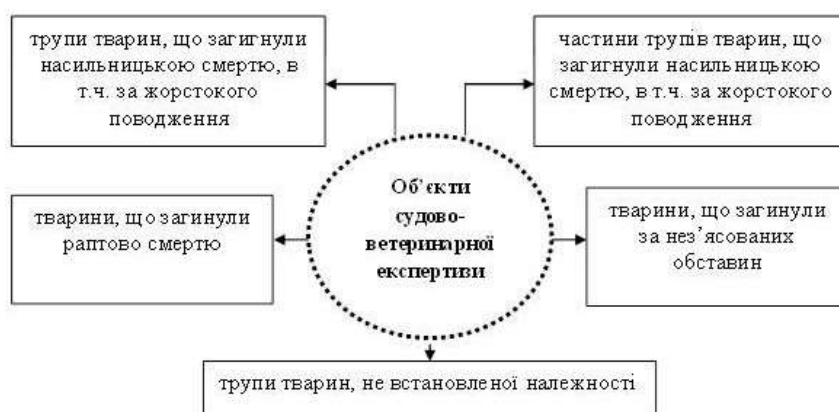

Рис. 2. Об'єкти судово-ветеринарної експертизи

Відповідальність за доставку трупа тварини та інших предметів, дослідження яких буде проводитись поруч з дослідженням трупа, у секційну залу експертної установи для проведення судово-ветеринарної експертизи покладається на орган чи особу, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу трупа тварини або залучив(ла) експерта. У разі настання смерті тварин у лікувальному закладі ветеринарної медицини, за умови, коли у власників або опікунів тварини виникають сумніви щодо своєчасності, правильності та повноти проведеного діагностичного обстеження та лікування, а також, якщо передбачається проведення судово-ветеринарних досліджень, проведення розтину трупа тварини фахівцями цього ж лікувального закладу ветеринарної медицини, в якому загинула тварина, не допускається.

У випадках смерті тварини у лікувальних закладах ветеринарної медицини організація доставки трупа тварини до секційної зали експертної установи, де буде проводитись судово-ветеринарне дослідження трупа цієї тварини, покладається на орган чи уповноважену особу, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта. За згодою керівника лікувального закладу ветеринарної медицини судово-ветеринарне дослідження трупа тварини може бути проведена в умовах цього ж закладу, але без залучення в якості судово-ветеринарного експерта фахівця ветеринарної медицини з цього ж закладу, щоб виключити конфлікт інтересів.

У випадках, коли труп тварини виявлено на вулиці або в іншому громадському місці, доставка трупа до секційної зали здійснюється комунальними службами за супровідним листом, виданим уповноваженим працівником поліції за місцем виявлення трупа тварини.

Завантаження та розвантаження трупів тварин необхідно здійснювати обережно, виключивши появу нових ушкоджень.

Якщо смерть тварини настала внаслідок насильства або за підозри на нього у лікувальному закладі ветеринарної медицини, уповноважена особа, яка призначає експертизу чи залучила експерта зобов'язана

надати разом з трупом тварини до експертної установи процесуальний документ про призначення судово-ветеринарної експертизи (постанову, ухвалу), оригінал історії хвороби чи інші ветеринарні документи, а також належним чином засвідчену копію огляду місця події (виявлення трупа), якщо вони не були вилучені органами дізнання чи слідства раніше. Без цих документів судово-ветеринарне дослідження трупа тварини в експертній установі не починається.

В супровідному документі має бути зазначено: в яку експертну установу направляється труп для судово-ветеринарного дослідження; вид, стать, масть, вік, породу трупа тварини; дату і місце його виявлення; обставини смерті тварини; дата направлення; посада, прізвище та ініціали уповноваженої особи, яка направила труп тварини для дослідження.

Відповідальність за своєчасне надання процесуального документа про призначення судово-ветеринарної експертизи, історії хвороби, матеріалів справи чи інших документів до експертної установи покладається на орган чи уповноважену особу, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта.

Найчастіше судово-ветеринарне дослідження трупа тварини виконується у секційній залі експертної установи. Проте цю процедуру можна провести і в спеціально пристосованих приміщеннях інших установ чи закладів, наприклад, секційній залі Бюро судово-ветеринарних досліджень, кафедр патологічної анатомії, кафедр судової ветеринарної медицини закладів вищої освіти, в секційній залі лабораторій патоморфології науково-дослідних інститутів ветеринарної медицини чи в секційній залі лабораторії патоморфології регіональних державних лабораторій Держпродспоживслужби, в секційній залі міських, районних чи міськрайонних лабораторій Держпродспоживслужби.

Як виняток, за погодженням із експертом допускається проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини у пристосованих під секційну залу приміщеннях лікувальних закладів ветеринарної медицини, за наявності в них необхідних умов і на відкритому повітрі у разі ексгумації трупа. В останньому випадку експертиза виконується лише в теплу пору року, за сухої погоди і у разі забезпечення органом чи уповноваженою особою, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта, належних для роботи умов.

Для проведення судово-ветеринарної експертизи чи експертного дослідження трупа тварини експерт повинен досліджувати оригінали ветеринарних чи інших документів (історію хвороби, карту амбулаторної хворої тварини тощо чи виписку з них), які пов'язані з предметом судово-ветеринарної експертизи чи експертного дослідження. У виняткових випадках можна використати засвідчені належним чином копії ветеринарних документів з підписом лікаря ветеринарної медицини і печаткою закладу ветеринарної медицини, де лікували тварину, виготовлені згідно з оригіналами, якщо в останніх вичерпно відображені відомості про характер травм, їх локалізацію, клінічний перебіг посттравматичного процесу та інші необхідні відомості, що мають суттєве значення для експертизи.

Якщо під час проведення патологоанатомічного дослідження трупа тварини були виявлені ознаки насильницької смерті, такий розтин має бути припинений. Керівник лікувального закладу ветеринарної медицини чи керівник тваринницької потужності письмово повідомляє про це правоохоронний орган, який забезпечує призначення судово-ветеринарної експертизи та доставку трупа тварини і всіх необхідних ветеринарних документів (історію хвороби цієї тварини, протокол розтину її трупа тощо) до експертної установи, де буде проводитись його судово-ветеринарна експертиза.

Лікар ветеринарної медицини, який провів патологоанатомічний розтин трупа тварини, повинен забезпечити належне збереження трупа та органів у тому стані, в якому вони були на момент припинення дослідження. Про виконане ним патологоанатомічне дослідження він складає протокол. За згодою експерта судово-ветеринарна експертиза трупа тварини може бути проведена в тій же секційній залі, де проводилось патологоанатомічне його дослідження.

У випадках доставки трупа тварини з місця події чи його виявлення, де складався протокол огляду, разом з процесуальним документом про призначення судово-ветеринарної експертизи повинна надсилатися копія цього протоколу.

Труп тварини, що надійшов до експертної установи, документи, та інші предмети, які були надані з трупом тварини, реєструються у журналі реєстрації трупів тварин відповідальною особою. Ці журнали мають містити пронумеровані, прошнуровані, скріплені печаткою експертної установи аркуші, з підписом завідувача лабораторії, до якої відноситься судово-ветеринарна експертиза. Після закінчення журнали здаються до архіву експертної установи, де зберігаються протягом строку, визначеному законодавством.

У журналі реєстрації трупів повинні міститись така інформація: номер експертизи; дата та час надходження трупа тварини до експертної установи; вид, стать, вік, окрас шерсті тварини, звідкіля труп тварини доставлений до експертної установи, дата і час доставки; ким надано труп до експертної установи та спосіб його доставки; коли і ким складений процесуальний документ про призначення судово-ветеринарної експертизи; прізвище, та ініціали експерта, котрий провів судово-ветеринарну експертизу цього трупа; причина настання та рід смерті; перелік лабораторних та додаткових досліджень, що були застосовані, і дата отримання їх результатів; дата закінчення проведення судово-ветеринарної експертизи; коли і кому надісланий або виданий висновок експерта, розписка в отриманні; дата видачі трупа тварини із секційної зали експертної установи чи дата його утилізації; прізвище, ім'я та по батькові особи, якій виданий труп тварини, номер її паспорта та місце проживання.

Посмертні зміни у трупі тварини, що пов'язані з розвитком трупних явищ, пошкодження тваринами, впливом інших чинників зовнішнього середовища тощо, не можуть бути підставою для відмови у прийнятті трупа тварини до секційної зали та виконання судово-ветеринарної експертизи.

Зледенілі (замерзлі) трупи тварин підлягають судово-ветеринарному розтину лише після відтавання за кімнатної температури не вище 20 °С. Прискорене розморожування, наприклад, за допомогою гарячої води, обігрівача тощо не допускається.

Вилучення окремих органів і тканин трупа тварини з метою, що не пов'язана з виконанням експертизи, можливе виключно з дозволу органу чи уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) експертизу або

залучив(ла) експерта та судово-ветеринарного експерта, який проводив експертизу після її повного завершення. Про це робиться відповідний запис у висновку експерта.

Всі предмети, що були доставлені в експертну установу разом із трупом тварини, зберігаються до початку експертизи у тому стані, в якому вони надійшли до експертної установи. Збереження речових доказів, що мають відношення до експертизи, покладається на судово-ветеринарного експерта, який проводить експертизу.

У випадку смерті тварини в результаті неналежного надання їй ветеринарної допомоги, що виявилася у порушенні анатомічної цілісності тканин, органів чи окремих ділянок тіла та порушенні їх функцій, в результаті чого виникли негативні наслідки у вигляді смерті, судово-ветеринарна експертиза трупа тварини проводиться виключно комісією експертів у складі не менше двох осіб. Комісія експертів може розглядати таке порушення як шкоду, заподіяну здоров'ю тварини, у вигляді ушкодження, що призвело до смерті і визначити ступінь тяжкості цієї шкоди за схемою: тварина – ушкодження – смерть тварини за відсутності захворювань, індивідуальних особливостей організму тварини, здатних самостійно призвести до смерті тварини.

Тривалість проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини не повинна перевищувати 90 календарних днів, що узгоджується з п.1.13 «Інструкції». Якщо судово-ветеринарний експерт надзвичайно завантажений через наявність у нього на виконанні одночасно понад десяти експертиз, у тому числі комісійних та комплексних, то за письмовою домовленістю з органом чи особою, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта, узгоджується розумний строк, що відповідає п.1.13 Інструкції.

Попереднє дослідження експертом наданих на експертизу матеріалів, не повинен перевищувати 15 робочих днів.

Якщо орган чи особа, який (яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта відмовився у погодженні запропонованого розумного строку щодо проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини, матеріали справи повертаються з пропозицією призначити судово-ветеринарну експертизу іншим суб'єктам судово-експертної діяльності, згідно з [статтею 7](#) Закону України «Про судову експертизу».

Строк проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта чи повідомлення про неможливість надання висновку. Якщо закінчення встановленого строку проведення експертизи припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день. У строк проведення судово-ветеринарної експертизи не включається строк виконання клопотань експерта, усунення недоліків, допущених органом чи особою, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта.

Матеріали справи повертаються органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта, із зазначенням мотивованих причин неможливості її проведення у разі: невиконання клопотань судово-ветеринарного експерта щодо надання додаткових матеріалів; несплати вартості експертизи протягом 45 календарних днів з дня направлення клопотання в порядку, передбаченому чинним законодавством; незабезпечення прибуття експерта та його безперешкодного доступу до об'єкта дослідження; відсутності належних умов для роботи судово-ветеринарного експерта; учинення перешкод з боку сторін, що беруть участь у справі, в обстеженні трупа тощо.

Судово-ветеринарне дослідження трупа тварини здійснюють в 2 етапи: зовнішній огляд трупа тварини на місці виявлення чи на місці події і дослідження трупа тварини в секційній залі експертної установи.

Дуже важливе значення має і час доби, у який найдоцільніше проводити розтин. У зв'язку з тим, що значна частина патологічних процесів в органах характеризується зміною забарвлення, його інтенсивністю, то найкраще ці зміни можна спостерігати за хорошого денного (природного) освітлення. Штучне ж освітлення (електричне) змінює кольорові ефекти, а деякі кольори, наприклад, жовтий, і зовсім поглинає.

Послідовність дій судово-ветеринарного експерта під час проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини і оформлення висновку експерта подано на рис. 3.

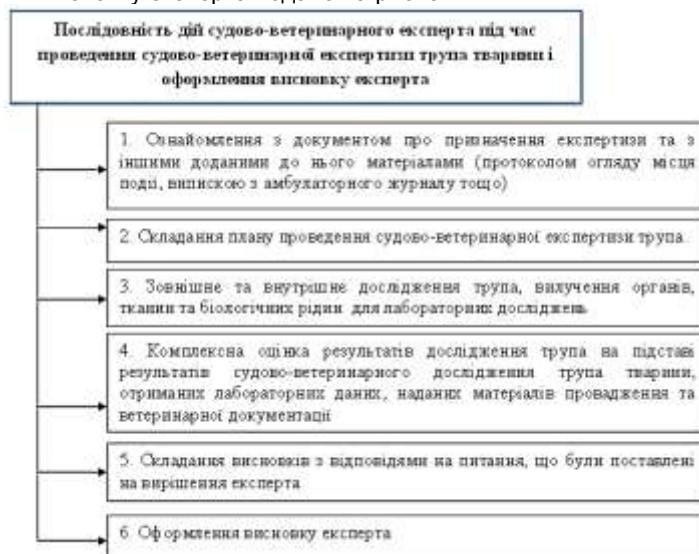

Рис. 3. Послідовність дій судово-ветеринарного експерта під час проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини і оформлення висновку експерта

Проводячи судово-ветеринарну експертизу трупа тварини судово-ветеринарний експерт повинен встановити:

- 1) реєстраційні дані трупа тварини: вид, стать, вік, породу, фізіологічні особливості тварини, труп якої підлягає дослідженню;
- 2) особливості тілесних ушкоджень: характер, локалізацію, механізм, прижиттєвість чи посмертність, давність утворення, черговість і послідовність їх спричинення, смертельні чи несмертельні, ступінь їх тяжкості;
- 3) особливості зброї чи інших знарядь травми, якими спричинені ушкодження;
- 4) причину смерті тварини;
- 5) причинно-наслідковий зв'язок між виявленими тілесними ушкодженнями і смертю тварини;
- 6) ускладнення здоров'я від спричинених ушкоджень, що виникли за життя тварини, чи є ці ускладнення смертельними та чи є виявлені в трупі тварини тілесні ушкодження каліцтвом;
- 7) чи могли виявлені тілесні ушкодження утворитися без стороннього втручання;
- 8) чи спричинили виявлені ушкодження фізичний біль, страждання і мучення тварини перед смертю;
- 9) вирішення інших питань, що були поставлені органом чи уповноваженою на те особою (слідчим суддею, дізнавачем, слідчим) та належать до компетенції судово-ветеринарного експерта.

Судово-ветеринарне дослідження трупа тварини бажано проводити експерту, який брав участь в огляді місця події. Під час розтину трупа може бути присутня особа, яка призначила експертизу або залучила експерта. Фахівці ветеринарної медицини, котрі надавали тварині перед смертю ветеринарну допомогу, можуть бути присутні під час судово-ветеринарного розтину, проте за згодою органа чи особи, який (яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта. Під час розтину трупа тварини вони можуть надавати судово-ветеринарному експерту пояснення про ознаки хвороби чи ушкодження, виявленні під час огляду постраждалої тварини, проведені маніпуляції, операції, особливості перебігу хвороби чи посттравматичного процесу, щодо діагностичних і лікувальних заходів, особливо оперативних, картини вмирання. Присутність сторонніх осіб не допускається.

Судово-ветеринарне дослідження трупа тварини може бути розпочате не раніше, ніж через 2 год. після її смерті, коли фахівець ветеринарної медицини констатував факт смерті тварини за об'єктивними даними у встановленому законом порядку. Чим триваліший час між моментом настання смерті і початком судово-ветеринарного дослідження трупа тварини, тим інтенсивніше будуть проявлятися посмертні зміни, що не дозволяють об'єктивно встановити характер патоморфологічних змін. У теплий період року посмертні зміни розвиваються дуже швидко, а в холодний – вони сповільнюються. Цю особливість необхідно враховувати, плануючи свою роботу протягом дня.

Після ознайомлення з процесуальним документом про призначення судово-ветеринарної експертизи та іншими документами, що містяться в справі, експерт складає план проведення експертизи, після чого проводить зовнішнє дослідження трупа. У разі виявлення на трупі тварини характерних або специфічних ушкоджень і накладень (дефекти тканини, сліди ковзання, кіптява, травматичні облісіння, відбитки протектора тощо), слідів біологічного (кров) або хімічного походження (лікарські речовини тощо) судово-ветеринарний експерт зобов'язаний забезпечити їх збереження для подальшого дослідження.

Дослідження трупних явищ проводиться експертом послідовно, починаючи з визначення на дотик охолодження трупа тварини. Вимірювання ректальної температури тіла здійснюється двічі з інтервалом в годину. Встановлюється наявність і ступінь вираженості трупного заклякання в м'язах морди, шиї, грудних і тазових кінцівок.

За наявності пізніх трупних явищ констатуються їх ознаки, зазначається ступінь вираженості, ділянки поширеності. Зазначається наявність і локалізація трупної флори і фауни і, за необхідності, відбираються їх зразки для проведення ботанічного і ентомологічного дослідження. За необхідності використовують інструментальні і лабораторні методи визначення часу настання смерті.

Внутрішнє судово-ветеринарне дослідження трупа супроводжується розтином порожнини черепа, грудної, черевної і тазової порожнин тіла. Експерт самостійно визначає спосіб і послідовність розтину трупа тварини, а також окреслює сукупність прийомів, які необхідно застосувати йому під час дослідження, враховуючи обставини смерті, особливості випадку, переліку питань, котрі підлягають дослідженню.

Під час внутрішнього судово-ветеринарного дослідження трупа тварини власне експерт виконує розрізи порожнин тіла та окремих органів і тканин, їх відпрепарування та описання. Інші маніпуляції може виконувати помічник під його керівництвом.

Розтин трупа тварини здійснюється будь-яким методом, придатним для забезпечення повноти дослідження у кожному конкретному випадку. Всі внутрішні органи вимірюють, зважують, описують ззовні та на розрізі, обов'язково зазначаючи їх колір, консистенцію, вираженість морфологічних структур, ступінь кровонаповнення, виявлені зміни й травми, характер і об'єм вмісту порожнистих органів. Обов'язковому зважуванню підлягають серце, ліва і права легеня, печінка, ліва і права нирки, селезінка, головний мозок. Зважування щитоподібної залози, тимуса (у молодняка), надниркових залоз та інших органів проводять у разі виявлення в них патологій.

Вилучення з трупа тварини об'єктів для лабораторних досліджень здійснюється згідно з «Порядком вилучення і надсилання об'єктів судово-ветеринарної експертизи на лабораторні дослідження».

Усі дії експерта та застосовані ним методи під час судово-ветеринарного дослідження трупа тварини обов'язково фіксують у протоколі розтину трупа.

Проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини за фотознімками чи відеозаписом окремих етапів розтину навіть з детальним їх описанням не допускається.

Після закінчення дослідження трупа тварини всі органи під контролем судово-ветеринарного експерта вміщують в його порожнини тіла. Не допускається вкладати в порожнини трупа тварини органи, які йому не належали, або будь-які сторонні предмети. Виконувати маніпуляції, які можуть призвести до спотворення

зовнішнього вигляду трупа тварини, або спричинення йому додаткових ушкоджень під час судово-ветеринарного розтину також не допускається.

Нерідко для проведення спеціальних досліджень або ж вирішення питань, пов'язаних із застосуванням спеціальних знань, пов'язаних з вузькою ветеринарною спеціалізацією (мікробіологічні, паразитологічні, токсикологічні дослідження тощо), судово-ветеринарний експерт може звертатися за допомогою до відповідних консультантів-фахівців за погодженням та з дозволу органу чи уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта.

Якщо під час дослідження трупа тварини судово-ветеринарний експерт виявляє ушкодження різного генезу, він встановлює їх характер, локалізацію, кількість, одночасність чи різночасність утворення, особливості травмуючих предметів, механізм виникнення ушкоджень, а також ступінь тяжкості заподіяних тілесних ушкоджень. Описують і оцінюють кожне ушкодження окремо. Проте об'єднання однотипних за характером ушкоджень можливе.

Ступінь тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, на трупі тварини визначають за правилами його визначення у живих тварин (Yatsenko, Parylovskiy, & Prykhodko, 2019; Yatsenko, Parylovskiy, & Zhylina, 2020; Parylovskiy, Yatsenko, Busol, Dehtiarov, & Bohatyrova, 2020; Parilovsky, Yatsenk, & Bogatyreva, 2021).

Якщо в трупі тварини виявлені ушкодження різної давності, то судово-ветеринарний експерт має зазначити неоднократність, неодноразовість, послідовність їх нанесення, вказує термін спричинення кожного з тілесних ушкоджень, а також встановлює ступінь тяжкості кожного з них.

Настання смерті тварини і виникнення загрозових для життя станів має перебувати у прямому причинно-наслідковому зв'язку із заподіянням шкоди здоров'ю, небезпечної для її життя, а також такий зв'язок не може носити випадкового характеру.

Якщо встановити причинно-наслідковий зв'язок між ушкодженнями, заподіяними здоров'ю тварини, та її смертю не уявляється за можливе, то судово-ветеринарний експерт у синтезуючій частині висновку обґрунтовує причини з яких це зробити не можливо і зазначає, яка додаткова інформація необхідна йому для вирішення цього питання (ветеринарні документи, результати додаткових інструментальних чи лабораторних досліджень тощо), а також встановлює термін повторного чи додаткового дослідження. Це звільняє експерта від вирішення інших питань, поставлених йому на вирішення в процесуальному документі про призначення судово-ветеринарної експертизи.

Труп тварини, наданий для проведення судово-ветеринарної експертизи є речовим доказом за справою. Проведення його судово-ветеринарного дослідження завжди супроводжується порушенням анатомічної цілісності тканин і органів. Тому, відповідно до п.4.11 «Інструкції» в процесуальному документі про призначення судово-ветеринарної експертизи має бути зазначений дозвіл на застосування руйнівних методів дослідження, проте якщо такий дозвіл відсутній в цьому документі, то на пошкодження трупа має бути отримана окрема письмова згода органу чи уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта.

Після закінчення судово-ветеринарного розтину і всіх додаткових лабораторних досліджень, пов'язаних з експертизою трупа тварини, відповідно до поставлених питань в процесуальному документі про призначення судово-ветеринарної експертизи, експерт укладає висновок експерта згідно з вимогами п.п.4.14-4.17 «Інструкції».

Перший примірник висновку експерта із супровідним документом після отримання експертом результатів усіх лабораторних досліджень, що були проведені, направляється у встановленому порядку або передається під розписку у реєстраційному журналі органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта. Другий примірник зберігається в експертній установі, що узгоджується з п. 1.13 «Інструкції».

У супровідному документі зазначають: назву і номер експертного документа, що направляється; дату початку та закінчення експертизи; прізвище, ім'я, по батькові експерта; за наявності – матеріали справи, речові докази, ветеринарна документація та інші документи, які мають відношення до даної експертизи, що повертаються.

Якщо судово-ветеринарна трупа тварини проводилась комісією експертів, то висновок експертів підписується всіма експертами, котрі сукупно оцінювали результати усіх досліджень і дійшли згоди між собою. Якщо вони не дійшли такої згоди, то складається стільки висновків експертів, скільки виявилось особливих думок експертів або один, у якому вступна і дослідницька частини підписуються всіма експертами, а заключна – окремими з відповідними висновками або згідно з проведеними ними дослідженнями, що узгоджується з п.4.9 «Інструкції».

Відповідно до п.4.13 цієї ж «Інструкції» висновок експерта або повідомлення про неможливість надання висновку розглядається керівником або заступником керівника структурного підрозділу експертної установи та його керівником і скеровується органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта.

Порушення методики судово-ветеринарного дослідження трупа тварини може бути підставою для передоручення керівником експертної установи проведення судово-ветеринарної експертизи комісії експертів, до якої включається також експерт, який проводив попереднє дослідження. Якщо ж у висновку експерта будуть виявлені технічні помилки, то він повертається експерту для їх виправлення.

Висновок судово-ветеринарного експерта за результатами дослідження трупа тварини оформляється в кількості, встановленій «Інструкцією» та видається персонально органу або уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта, чи за їх письмовим запитом надсилається поштою не пізніше терміну, визначеного чинним законодавством. Заміна висновку судово-ветеринарної експертизи іншими документами не дозволяється.

Розголошення даних, що стали відомі судово-ветеринарному експерту під час дослідження трупа тварини, а також надання будь-якої попередньої інформації чи укладання «попередніх висновків» з ймовірними твердженнями про причину смерті не допускається.

Усі трупи, за винятком трупів невстановлених тварин і частин розчленованих трупів, як правило, не повинні зберігатися у секційній залі більше 8 годин після закінчення їх дослідження.

Після проведення судово-ветеринарного розтину трупа в секційній залі експертної установи, труп передається у трупосховище, в якому він має зберігатися за умов, що не дозволять розвиватись трупному гниттю не більше 30 діб. Більш тривале зберігання може бути за випадків, обумовлене потребами слідства. Далі вирішується питання про наступні дії з трупом – кремація або повернення органів або уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта.

Застосування будь-яких консервуючих речовин до процедури проведення судово-ветеринарної експертизи трупа тварини не дозволяється. Консервування трупа тварини може бути здійснене з письмового дозволу органу або уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта, після закінчення цієї експертизи та забору всіх необхідних об'єктів для проведення лабораторних досліджень. Бальзамування трупів тварин, що загинули за підозри на отруєння, не допускається.

Частини розчленованих трупів повинні зберігатися у 10 % розчині формаліну або у рідині Ратневського в опечатаному скляному або металевому посуді до особливого розпорядження органу чи уповноваженої особи, котра призначила експертизу чи залучила судово-ветеринарного експерта.

Частини трупів від різних тварин повинні зберігатися окремо одна від одної. На посуді, в якому зберігаються згадані фрагменти, повинні бути етикетки з відповідними позначками, а на кожну частину трупа прикріплюється бирка, на якій зазначено реєстраційний номер, анатомічну ділянку тіла, номер експертизи, дату дослідження, прізвище судово-ветеринарного експерта та інші розпізнавальні ознаки. Голову трупа тварини необхідно розміщувати у розчині так, щоб запобігти деформації виступаючих її частин (носа, вушних раковин тощо).

Трупи тварин, які померли від гострозаразних та особливо небезпечних інфекцій, зберігають окремо від інших трупів тварин, наприклад, смерть яких настала за механічних ушкоджень.

Допуск власника чи опікуна мертвої тварини або інших осіб до трупосховища і до секційної зали експертної установи, крім випадків, коли слідчому чи дізнавачу необхідно провести слідчі дії з означеними особами, не дозволяється.

Труп тварини або його залишки після дослідження, а також документальні матеріали провадження повертаються особі, яка призначила експертизу, що узгоджується з п.4.12 «Інструкції». Якщо в подальшому планується поховання трупа тварини її власником, то розрізані під час судово-ветеринарного дослідження порожнини трупа з разом з внутрішніми органами зашивають, а сам труп поміщають до щільного, не прозорого, цілісного поліетиленового мішка, горловину якого закупорюють липкою стрічкою. На поверхню мішка наклеюють паперову етикетку з написом, котрий містить інформацію про назву експертної установи, в якій проводилось дослідження трупа, номер справи, назву органу або уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта, номер експертизи, вид тварини та її кличка або номер, дату проведення судово-ветеринарного дослідження трупа тварини, прізвище, ініціали та підпис судово-ветеринарного експерта, котрий провів це дослідження.

Трупи з секційної зали експертної установи можуть бути видані особисто судово-ветеринарним експертом, який проводив дослідження цього трупа чи іншою уповноваженою на це особою, власнику трупа, зоозахисникам чи іншим суб'єктам лише за наявності письмового дозволу органу або уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) судово-ветеринарну експертизу чи залучив(ла) експерта.

Трупи тварин, в яких під час судово-ветеринарного дослідження виявлені гострозаразні, антропозоонозні захворювання, власнику чи опікуну тварин не повертають, а піддають кремації.

У разі, коли труп тварини не був забраний з трупосховища протягом 10 робочих днів після його дослідження, судово-ветеринарний експерт, який проводив дослідження цього трупа, письмово сповіщає про це орган чи уповноважену особу, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта.

Якщо протягом 30 діб з дня відправлення письмового повідомлення органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта труп тварини не був забраний, судово-ветеринарний експерт, котрий проводив дослідження цього трупа тварини, за узгодженням з керівництвом експертної установи, може передати його для використання в наукових чи навчальних цілях до відповідних закладів освіти чи наукових установ або дозволити його кремацію чи поховання, про що складається протокол.

Передача трупів невстановлених тварин до наукових закладів або навчальних установ, а також їх поховання чи кремація можуть бути здійснені лише за письмовим дозволом органу чи уповноваженої особи, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта.

Предмети, що були виявлені під час дослідження трупа тварини і можуть стати речовими доказами, видаються органу чи уповноваженій особі, який(яка) призначив(ла) експертизу або залучив(ла) експерта разом з трупом тварини, про що робляться записи у висновку експерта та у журналі реєстрації трупів тварин.

Висновки

Судово-ветеринарна експертиза трупа тварини проводиться експертом шляхом його судово-ветеринарного дослідження у такій послідовності: ознайомлення з процесуальним документом про призначення експертизи та з іншими доданими до нього матеріалами (копією протоколу огляду місця події, історією хвороби тощо); складання плану проведення експертизи; зовнішнє та внутрішнє дослідження трупа, вилучення органів та тканин для лабораторних досліджень; комплексна оцінка результатів дослідження трупа за результатами отриманих лабораторних даних, наданих матеріалів справи та ветеринарної документації; складання підсумків з відповідями на питання, що були поставлені на вирішення експерта; оформлення висновку експерта.

Суб'єктами виконання судово-ветеринарної експертизи трупів тварин є лікарі ветеринарної медицини, які мають вищу ветеринарну освіту, пройшли підготовку з судово-ветеринарної експертизи за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження» та мають кваліфікацію судово-ветеринарного експерта. У разі відсутності такого експерта, судово-ветеринарна експертиза може бути проведена будь-яким лікарем

ветеринарної медицини, а також викладачами кафедр (курсів) судової ветеринарної медицини закладів вищої освіти, котрі є компетентними в цій сфері ветеринарної діяльності.

Об'єктами судово-ветеринарної експертизи є трупи (фрагменти трупів) тварин, смерть яких була насильницькою, раптовою або за нез'ясованих обставин, в т.ч. постраждалих від жорстокого поводження, а також трупи безпритульних тварин.

Судово-ветеринарна експертиза трупа тварини виконується у секційній залі експертної установи. Відповідальність за доставку трупа тварини у секційну залу покладається на особу, яка призначила експертизу.

Посмертні зміни у трупі тварини, що пов'язані з розвитком розкладання, пошкодження тваринами, впливом інших факторів зовнішнього середовища тощо, не можуть бути підставою для відмови у прийнятті трупа тварини до секційної зали та виконання судово-ветеринарної експертизи

У випадку смерті тварини в результаті неналежного надання їй ветеринарної допомоги, що виявилася в порушенні анатомічної цілісності тканин, органів чи окремих ділянок тіла та порушенні їх функцій, в результаті настала смерть, судово-ветеринарна експертиза трупа тварини проводиться виключно комісією експертів у складі не менше двох осіб. Експертиза трупа може бути розпочата лише після прояву ранніх трупних явищ (охладження, трупних плям, трупного заляккання).

Настання смерті тварини і виникнення загрозливих для життя станів має перебувати у причинно-наслідковому зв'язку із заподіянням шкоди здоров'ю, небезпечною для її життя, а також такий зв'язок не може носити випадкового характеру.

Частини розчленованих трупів після дослідження повинні зберігатися у 10 % розчині формаліну або у рідині Ратневського в опечатаному скляному або металевому посуді. Після судово-ветеринарного дослідження трупа тварини його поміщають у трупосховище до вирішення питання про наступні дії з ним – кремація або повернення уповноваженій особі, котра призначила судово-ветеринарну експертизу.

Всі отримані відомості за результатами судово-ветеринарного дослідження трупів тварин відображаються у висновку експерта або у висновку експертного дослідження. Підсумки у висновку експерта повинні бути результатом аналізу об'єктивних відомостей, що встановлені під час проведення судово-ветеринарної дослідження трупа тварини. Вони мають бути детальними і науково обґрунтованими.

Розроблений порядок проведення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин здатний позитивно вплинути на ефективність проведення і результативність судово-ветеринарної експертизи, надання обґрунтованого й об'єктивного висновку в категоричній формі щодо причин смерті тварини.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні інформативних патоморфологічних ознак для описання стану органів трупа тварини та створення на основі їх інформаційної експертної системи.

References

- Arkow P. (2015). Recognizing and responding to cases of suspected animal cruelty, abuse, and neglect: what the veterinarian needs to know. *Veterinary medicine (Auckland, N. Z.)*, 6, 349–359. <https://doi.org/10.2147/VMRR.S87198>
- Bolliger, S. A., & Thali, M. J. (2015). Imaging and virtual autopsy: looking back and forward. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 370(1674), 20140253. <https://doi.org/10.1098/rstb.2014.0253>
- Bolliger, S. A., Filograna, L., Spendlove, D., Thali, M. J., Dirnhofer, S., & Ross, S. (2010). Postmortem imaging-guided biopsy as an adjuvant to minimally invasive autopsy with CT and postmortem angiography: a feasibility study. *AJR. American journal of roentgenology*, 195(5), 1051–1056. <https://doi.org/10.2214/AJR.10.4600>
- Byard, R. W., & Boardman, W. (2011). The potential role of forensic pathologists in veterinary forensic medicine. *Forensic science, medicine, and pathology*, 7(3), 231–232. <https://doi.org/10.1007/s12024-011-9241-x>
- Byard, R. W., Gilbert, J. D., & Kemper, C. M. (2001). Dolphin deaths: forensic investigations. *The Medical journal of Australia*, 175(11-12), 623–624. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2001.tb143752.x>
- Cooper, J. E., & Cooper, M. E. (1998). Future trends in forensic veterinary medicine. *Seminars in avian and exotic pet medicine*, 7(4), 210–217. [https://doi.org/10.1016/S1055-937X\(98\)80066-2](https://doi.org/10.1016/S1055-937X(98)80066-2)
- de Siqueira, A., Cassiano, F. C., de Albuquerque Landi, M. F., Marlet, E. F., & Maiorka, P. C. (2012). Non-accidental injuries found in necropsies of domestic cats: a review of 191 cases. *Journal of feline medicine and surgery*, 14(10), 723–728. <https://doi.org/10.1177/1098612X12451374>
- Grela, M., Panasiuk-Flak, K., Listos, P., Gryzińska, M., Buszewicz, G., Chagowski, W., & Teresiński, G. (2021). Post-mortem analysis of gunshot wounds to the head and thorax in dogs by computed tomography, radiography and forensic necropsy. *Medicine, science, and the law*, 61(2), 105–113. <https://doi.org/10.1177/0025802420971176>
- Grela, M., Listos, P., Gryzinska, M., Chagowski, W., Buszewicz, G., & Teresinski, G. (2018). Imaging techniques as a method of sectional examination in forensic veterinary medicine. *Medycyna weterynaryjna-veterinary medicine-science and practice*, 74(12), 751–758. <http://dx.doi.org/10.21521/mw.6005>
- Gwaltney-Brant S. M. (2016). Veterinary Forensic Toxicology. *Veterinary pathology*, 53(5), 1067–1077. <https://doi.org/10.1177/0300985816641994>
- Heng, H. G., Selvarajah, G. T., Lim, H. T., Ong, J. S., Lim, J., & Ooi, J. T. (2009). Serial postmortem abdominal radiographic findings in canine cadavers. *Forensic science international*, 192(1-3), 43–47. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2009.07.016>
- Heng, H. G., Teoh, W. T., & Sheikh-Omar, A. R. (2008). Postmortem abdominal radiographic findings in feline cadavers. *Veterinary radiology & ultrasound : the official journal of the American College of Veterinary Radiology and the International Veterinary Radiology Association*, 49(1), 26–29.

- <https://doi.org/10.1111/j.1740-8261.2007.00312.x>
- Instruktsiia pro pryznachennia i provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen. Zatverdzheno nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy 08.10.1998 № 53/5 (u redaktsii nakazu Ministerstva yustytzii Ukrainy [bid 26.12.2012 № 1950/5](#)). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
- Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 №8073-X. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5.04.2001 № 2341-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 4651-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
- [Martinez, R. M.](#), [Hetzl, U.](#), [Thali, M. J.](#), & [Schweitzer, W.](#) (2015). Cat CAT-scan: Postmortem imaging and autopsy of two cats. *Journal of forensic radiology and imaging*, 3(1), 80-86. <https://doi.org/10.1016/j.jofri.2014.11.004>
- Mee, A. M., Cripps, P. J., & Jones, R. S. (1998). A retrospective study of mortality associated with general anaesthesia in horses: emergency procedures. *The Veterinary record*, 142(12), 307–309. <https://doi.org/10.1136/vr.142.12.307>
- Nagy, A. L., Bolfa, P., Mihaiu, M., Catoi, C., Oros, A., Taulescu, M., & Tabaran, F. (2015). Intentional fatal metallic phosphide poisoning in a dog—a case report. *BMC veterinary research*, 11, 158. <https://doi.org/10.1186/s12917-015-0495-5>
- Parylovskiy, O. I., Yatsenko, I. V., & Bohatyrova, A. M. (2021). Sudovo-veterynarna kharakterystyka oznak shkody, zapodiianoi zdoroviu tvaryny serednoi tiazhkosti. *Deutsche Internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft*, (4-1), 70-75. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/sudovo-veterinarna-harakteristika-oznak-shkody-zapodiyanoi-zdorov-yu-tvarini-serednoy-tiazhkosti>
- Parylovskiy, O. I., Yatsenko, I. V., Busol, L. V., Dehtiarov, M. O., & Bohatyrova, A. M. (2020). Sudovo-veterynarni kryterii ushkodzhen, shcho pronykaiut u porozhnyy tila tvaryny. European scientific discussions. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. *Potere della ragione Editore*, 27–42. Retrieved from <https://sciconf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-europeanscientific-discussions-26-28-dekabrya-2020-goda-rim-italiya-arhiv/>
- Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 № 4038-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
- Rebollada-Merino, A., Bárcena, C., Mayoral-Alegre, F. J., García-Real, I., Domínguez, L., & Rodríguez-Bertos, A. (2020). Forensic cases of suspected dog and cat abuse in the Community of Madrid (Spain), 2014-2019. *Forensic science international*, 316, 110522. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110522>
- Tong L. J. (2014). Fracture characteristics to distinguish between accidental injury and non-accidental injury in dogs. *Veterinary journal (London, England : 1997)*, 199(3), 392–398. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2013.08.019>
- Yatsenko, I. V., & Derecha, L. M. (2019). Mozhlyvosti sudovo-veterynarnoi ekspertyzy yak novoho vydu sudovykh ekspertyz. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, 19, 550-567. <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2019.044>
- Yatsenko, I. V., Zapara, S. I., & Zakhariev, A. V. (2018). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku sudovo-veterynarnoi ekspertyzy v Ukraini. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, 18, 568-575. <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2019.044>
- Yatsenko, I. V., Zapara, S. I., Zakhariev, A. V., Skrypka, M. V., & Serdiukov, Ya. K. (2018). Sudovo-ekspertni vypadky doslidzhennia trupiv tvaryn z oznakamy nasylnytskoi smerti vid zhorstokoho povodzhennia. *Problemy zooinzhenerii ta veterynarnoi medytyny*, 36(2), 130-138.
- Yatsenko, I., & Parilovskiy, O. (2020). Recent advances in forensic veterinary examination of animals affected by violent attitude. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 22(97), 95-105. <https://doi.org/10.32718/nvlvet9716>
- Yatsenko, I., Parilovskiy, A., & Prikhodko, I. (2020). Forensic veterinary signs of harm to the animal life. *Veterinary Science, Technologies of Animal Husbandry and Nature Management*, (5), 239-245. <https://doi.org/10.31890/vtpp.2020.05.42>
- Yatsenko, I., Parilovskiy, O., & Zhylina, V. (2020). The procedure for forensic veterinary determination of the severity of harm caused to the health of the animal. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 22(99), 182-192. <https://doi.org/10.32718/nvlvet9928>
- Yatsenkol., Parilovsky, O., & Kolomoets, D. (2019). Issues formation that are used in the court orders and investigator's warrant nominated of forensic veterinary examination of the animal corpse with violent death feature caused by cruelty. *Veterinary Science, Technologies of Animal Husbandry and Nature Management*, (4), 184-197. <https://doi.org/10.31890/vtpp.2019.04.34>